աշխատութեան մէջ չի յիշեր, թէ ո՞ւր գտած է այս կարեւոր վաւերաթուղթը: Ամէն պարագայի տակ, ինչպէս որ Տէր Ցովհաննեանց թարգմանած եւ կտակած է, ես ալ զայն հոս կ'արտատպեմ.

«Հրովարտակս չնորհեցաւ առ այն դի լսելի եղեւ թէ Յօջայ Նազար քրիստոնեայն պարապի ի գործս վաճառականութեան, ոյր վասն առհմանադրեցաք դի ոչ ոք ի կուսակալաց՝ ի կապալառուաց, յոստիկանաց, ի ծառայից Տէրութեան ի բժտառուաց՝ եւ յայլոց, արասցեն զնորանոր պահանջ ինչ, ոչ իրրեւ ընծայ ոչ իրրեւ չնորհ, ոչ իրրեւ պարգեւ, եւ ոչ այլ ո եւ իցէ անկանոն ակնկալութիւն որպիսի եւ իցէ եղանակաւ պահանջեալ լիցի ի յիշեալ Յօջայ Նազարէն. մի չուրջ պատեսցեն զնովաւ, եւ առանց հաճութեան նորա մի ձեռնամուխ լիցին ի բեռինս վաճառաց եւ ընչից նորա, եւ մի խառնեսցին ի գործս տուրեւառութեանց նորա, նեղութիւն ինչ հասուցանելով նմա զգուշանալով ի պատուհասից, որ ունի յառաջ գալ ի դանդաղանաց անտի նորա: Ուստի առնելն զներհարկ արքելական հրամանիս՝ մի յանդիմանեսցին: Գրեցաւ յառաջնում ջամադիլ ամսեան յամի 1001 (1580):»14)

Ես արդէն դիտել տուի, որ 1580 չէ քրիստոնէական թուականը Հիճրէդի 1001–ին, այլ որ այս հրովարտակը գրուած եւ տրուած է յունուար 24, 1593–ին: Յայտնի է թէ Տէր Ցովհաննեանց իրապէս 1580 նկատած է թուականը, քանի որ կը գրէ.

«Շահաբաս առաջին արքայ Պարսից ի թուականի Պարսից 1001 տայ հրովարտակ առ Յօջայ Նազար վաճառական յաղագս ազատութեամբ վարելոյ նորա ի Պարսկաստան գործեւառութիւն իւր: Թուական նոյն հրովարտակի (որոյ զթարգմանութիւնն ի ներքոյ նշանակումս) է քան ամօք նախ քան զհիմնարկութիւնն Ջուղայումս:» 15)

Նոր Ջուղայ հիմնուած էր 1605–ին: Ուրեմն, քան տարի պակասով կ'ունենանք 1585: Եւ անշուշտ Տէր Ցովհաննեանց իր «քան ամօք նախ քան» եւն. ըսելովը ուղղակի քան չէր մտադրեր, այլ մօտաւորապէս քան, որով իր 1580 թուականը ոչ վրիպակ եւ ոչ ալ տպագրական սխալ կարելի է նկատել, այլ պարզապէս, հաշիւի սխալ: Անցոգակի աւելցնեմ, որ Շահ Ապպաս Մեծ կամ Առաջին 1580–ին չէր թագաւոր, այլ միայն գահ բարձրացաւ 1585–ին ու մեռաւ 1629–ին:

Եթէ հրովարտակը իրր վերջնական վաւերաթուղթ եղածին պէս ընդունինք, այն առեն անիկա կ'ըլլայ Յօջայ Նազարի կեանքին ամենահին վկայաթուղթը եւ առաջին պատմական ծանօթութիւնը: Հետաքրքրական է որ հրովարտակը Յօջայ Նազարի եղբօր կամ հօր մասին ոչ մէկ խօսք ունի:

Այսպէս, 1593–ին արդէն Յօջայ Նազար մեծանուն եւ արքունիքին նախընտրեալ վաճառական էր: Սակայն, անոր առեւտրական գործունէութեան մասին աւելի մանրամասնութիւն այս չրջանէն կը պակսի բոլորովին:

* * *

1605 թուականին, Ջուղայեցոց հին Ջուղայէն բռնագաղթէն քիչ վերջ, պատահած ըլլալու է յաջորդ դէպքը՝ Գիւտ Նշխարաց Ցովհաննու կարապետի: Նշխարները կ'անցնին Շմաւոն եպիսկոպոսի ձեռքը: «Եւ յետ աւուրց ինչ, կ'ըսէ Դաւրիժեցի, յայտնի եղաւ այս ժողովրդականաց Ջուղայեցւոց գնացելոցն յԱսպահան, որոց պետ եւ գլուխ էր Յօջայ Նազարն, ոչ միայն Ջուղայեցւոց այլ եւ ամենայն հայազուն քրիստոնէից բնակելոցն ընդ թագաւորութեամբն Պարսից, քանզի յոյժ հզօր եւ ազդեցիկ էր Յօջայ Նազարն, նաեւ սիրելի թագաւորին պարսից Շահաբասին: Եւ այս Յօջայ Նազարս առաքեաց զարս ոմանս ի Ջուղայեցւոց առ եպիսկոպոսն Շմաւոն՝ եւ խնդրեաց ի նմանէ զմասն նշխարացն. այլ եւ բանս սպառնականս եւ երկիւղալիս. եւ առաքեալքն ի Յօջայ Նազարէն եկեալ պահանջէին յեպիսկոպոսէն զմասն նշխարացն, յորոյ երկիւղէ զանգիտեալ եպիսկոպոսին, ոչ կարաց թագուցանել կամ զերծանել ի Ջուղայեցւոց, խորհեցաւ տալ ի նոսա զնշխարսն: Բայց ի մասանց զմեծ կտորն պահեաց առ ինքն թագնաբար»: (էջ 524):*

---

14) Պատ. Նոր Ջուղայու, էջ 158-159:

15) Անդ՝ էջ 159: